

С. А. ЖУРАВЛЬОВ, аспірант кафедри історії України, ХНПУ імені Г. С. Сковороди, Харків

РОЛЬ ТРАДИЦІЙ РОДИНИ ГРУШЕВСЬКИХ У ЖИТТЄВОМУ СЦЕНАРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИКА С. В. ШАМРАЯ

У статті висвітлено життєвий шлях українського історика Сергія Шамрая. Шляхом залучення нових архівних джерел наведені маловідомі факти з його біографії та творчості. Довгий час інформація про вченого замовчувалась. С. Шамрай був обдарованим науковцем, а за спогадами знайомих – порядною людиною. Останні роки життя вченого були сповнені трагізму, що відбилось на його листах 1934-1938 рр. написаних у таборах ГУЛАГу.

Ключові слова: академічна діяльність, життєвий сценарій, епістолярні джерела.

Вступ. У наукових колах Києва 1920-х – початку 1930-х рр. ім'я історика Сергія Вікторовича Шамрая було відоме не лише тому, що він був небожем М. С. Грушевського. Н. Д. Полонська-Василенко згадувала молодого науковця ще студентом Київського археологічного інституту, де вона тоді обіймала посаду вченого секретаря [11, с. 323, 442].

Довгий час у радянській історіографії життєвий шлях і діяльність С. В. Шамрая замовчувались.

Лише у 1990-х рр. змінилося ставлення дослідників до всього роду Грушевських. У роботах І. В. Верби [3], С. М. Панькової [7, 8], В. М. Заруби [5], М. О. Кучеренка [6], Р. Я. Пирога [9] наведені основні біографічні відомості про С. В. Шамрая, зокрема його наукова діяльність отримала високу оцінку. Так, професор Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка І. В. Верба назвав С. В. Шамрая «зіркою першою величини серед Грушевських, яку ще гідно не оцінила українська історіографія» [3, с. 139]. Огляд новітньої літератури підтверджує слушність думки київської дослідниці О. В. Юркової про те, що ті поодинокі публікації, які присвячені історичному С. В. Шамраю, ще не зовсім розкривають грані його таланту [10, с. 433]. Загалом, сучасна українська історіографія вивчає життєвий шлях і діяльність С. В. Шамрая у контексті наукового та культурного будівництва в радянській Україні. Проте ґрунтовного дослідження про життя племінника М. С. Грушевського – Сергія Вікторовича Шамрая – не створено. У деяких роботах висвітлено лише окремі аспекти його діяльності як історика, вченого, дослідника.

Метою нашого дослідження є висвітлення найбільш важливих фактів біографії С. В. Шамрая, зокрема його наукової діяльності протягом 20-х – 30-х рр. ХХ ст., на основі опрацьованих нами різноманітних архівних джерел. Окремі архівні документи, що вводяться до наукового обігу вперше, дозволяють не лише глибше

© С. А. Журавльов

дослідити життя С. В. Шамрая, а показати нові аспекти сімейної історії Грушевських.

Виклад основного матеріалу. Сергій Вікторович Шамрай (Шамраєв) – син молодшої сестри М. С. та О. С. Грушевських Ганни Сергіївни Шамрай (Грушевської).

У 1887 р. Ганна Грушевська закінчила Владикавказьку жіночу гімназію. Вона допомагала своїм братам Михайлові та Олександрю в організації їх навчальної та дослідницької роботи. Наприклад, під час навчання у Тифліській гімназії старший брат Михайло просив її підбирати українські словники та іншу літературу [13, арк.88.]. Молодшого брата Олександра Ганна підготувала до вступу до гімназії. Пізніше сестра редагувала наукові праці братів, зокрема першу студентську монографію М. С. Грушевського «Очерк истории Киевской земли от смерти Ярослава до конца XIV столетия» (1891 р.), за що він висловив їй щирю подяку у передмові [28, арк.27; 4, с. 7].

1891 р. Ганна Грушевська вийшла заміж за поручика 4-ї Кавказької стрілецької дружини Віктора Ілліча Шамраєва [17, арк. 6]. 1898 р. у подружжя народилася донька Ольга, через два роки (17 серпня (за старим стилем) 1900 р.)– син Сергій [15, арк. 568].

Його назвали на честь діда – Сергія Федоровича Грушевського, відомого педагога й організатора народних шкіл на Північному Кавказі. Бабуся Глафіра Захарівна Грушевська стала хрещеною матір'ю Сергійка [16, арк. 622].

Перші п'ять років свого життя Сергій Шамраєв прожив із батьками на Кавказі. У вересні 1905 р. Ганна Шамраєва розлучилася з чоловіком і разом із матір'ю та двома дітьми переїхала до Києва [17, арк. 88].

Спочатку родина мешкала на вулиці Маріїнсько-Благовіщенській, 74, у брата Глафіри Захарівни – Захарія Захарійовича Оппокова, викладача Київського Володимирського кадетського корпусу. Пізніше вони знімали помешкання у будинку № 311 по тій самій вулиці. 1908 р. М. С. Грушевський із дружиною Марією, братом Олександром і сестрою Ганною придбали спільно садибу з будинком на вулиці Паньківській, 9 [27, арк.124].

Протягом 1910-х – 1920-х рр. Ганна Шамраєва працювала у заснованих братами часописах, товариствах та установах, підготувала низку історичних розвідок під прізвиськом Шамрай. Згодом цим псевдонімом буде користуватися й син Сергій. На початку ХХ ст. прізвисько «Грушевський» звучало як символ українства. Рідні й друзі сприймали знану українську родину як єдине ціле. Тому сам Сергій деякі свої листи підписував «Грушевський» [18, арк. 3]. На таке прізвисько зверталися до нього рідні. Так, в Історико-меморіальному музеї М. С. Грушевського зберігається чимало листів та вітальних листівок 1910-х рр. [24, арк. 1] із підписом адресатові: «Сергію Грушевському» [23, арк.1]. Вивчення української історії, літератури та культури було не просто професією більшості Грушевських, а й певною родинною цінністю. Отже, Сергій зростав у дружній українській родині, тут формувався його світогляд, характер, уподобання. Взірцем невтомної самовідданої наукової та громадської праці для нього був Михайло Сергійович Грушевський.

Середню освіту С.В. Шамрай почав здобувати у Київській 7-й чоловічій гімназії (1910–1918 рр.). За станом здоров'я він був змушений декілька разів змінювати місце навчання. У листопаді 1915 р. вступив до 1-ї чоловічої гімназії, від січня до серпня 1916 р. навчався у 8-й гімназії, пізніше знову повернувся до 7-ї [29, арк.27; 31, арк.27].

У шкільні роки в Сергія почали виявлятися успадковані від рідних літературні здібності. У 1916 р. він із захопленням повідомляв дядькові Олександрові про редагований ним у гімназії журнал [19, арк.20]. Ще в гімназичні роки юнак почав комплектувати власну бібліотеку. Він щотижня відвідував книжкові базари на Подолі, книгарні Л. В. Ідзіковського, О. Г. Розова. У листі від 1-го березня 1916р. юнак скаржить, що мало хороших книг у Києві [19, арк.9].

Сергій у 1919 р. 30 грудня закінчив 2-гу українську Кирило-Мефодіївського братства гімназію [30, арк. 2].

Ще під час навчання в гімназії визначилася й перспектива подальшої освіти С. В. Шамрая. У 1917–1918 рр. члени родини Грушевських були причетні до заснування та розбудови Українського народного університету, який було перетворено на Київський державний український університет [33, арк. 1]. Дядьки Сергія – Михайло Сергійович та Олександр Сергійович – брали активну участь у розробці проекту народного університету. О. С. Грушевський працював у цьому навчальному закладі приват-доцентом, професором, секретарем правничого факультету, головою бібліотечної комісії, редактором та видавцем часопису «Університетські вісти» [32, арк. 101]. Дружина О. С. Грушевського Ольга Олександрівна брала активну участь у заснуванні університетської бібліотеки [26, арк. 61]. Донька М. С. Грушевського Катерина Михайлівна – вільна слухачка правничого факультету. До того ж, ще навчаючись у гімназії, на початку 1918 р., сам Сергій Шамрай працював у цьому ж університеті помічником у канцелярії. Тому не випадково у 1919 р. С. В. Шамрай поступив на правничий факультет саме цього університету [31, арк. 67]. 1920 р. відбулася реорганізація та злиття двох київських університетів: Київського державного українського університету та Університету Св. Володимира – у Вищий інститут народної освіти (ВІНО) імені М. П. Драгоманова, де і продовжував навчання Сергій.

Через невелику кількість документів фонду ВІНО про студентський склад, відомості про навчання в ньому С. В. Шамрая знайдені тільки у листуванні родини Грушевських. Так, у листах М. С. Грушевського до К. Й. Студинського знаходимо подробиці про студентські роки небожа. З листування К. М. Грушевської та С. В. Шамрая 1922–1923 рр. також дізнаємося про окремі деталі навчання Сергія у цьому інституті [25, арк. 23]. Відомо, що в цей час Михайло та Марія Грушевські пропонували Сергієві приїхати до Відня, щоб пережити лихі часи [23, арк.1–2зв.]. К. М. Грушевська у листах з Відня надавала відомості про вищі навчальні заклади у Львові, Празі, Подебрадах [25, арк.16 зв.]. З-за багатьох обставин пропозиція родичів так і не була прийнята.

Щоб сплачувати за навчання, Сергієві доводилося поєднувати заняття в інституті з працею бібліотекаря, лектора Робітничо-селянського університету, наукового

співробітника Постійної комісії зі складання історико-географічного словника Всеукраїнської академії наук.

У 1921 р. Сергій, який дуже цікавився археологією, архівознавством та етнографією, вступив на 2-й курс Київського археологічного інституту (КАІ). 23 травня 1924 р. йому було видано посвідчення про закінчення етнографічного відділення КАІ, яке залишилося єдиним офіційним документом про вищу освіту С. В. Шамрая.

У квітні 1923 р. С. В. Шамрай був виключений із ВІНО. Згодом М. С. Грушевський назве головну причину цього ганебного виключення: «Племінника мого, Шамрая, викинули з університету в Києві, тому що мій племінник, так і сказали просто! Такий твердий національний курс» [6, с.216].

Студентські роки С. В. Шамрая були сповнені пошуками свого місця в громадсько-політичному житті. У складних ситуаціях він прислухався до думки рідних. Навесні 1923 р. С. В. Шамрай отримав пропозицію вступити до Української комуністичної партії, про що радився з кузиною К. М. Грушевською [25, арк.5]. Певно, Сергій прислухався до поради двоюрідної сестри і не вступив до більшовицької партії.

У Комісії зі складання історико-географічного словника української землі під керівництвом О. С. Грушевського Сергій розпочав наукову діяльність. Майже 10 років він досліджував архівні збірки, працював над підготовкою словникових статей, вивчав історію міст і сіл Київщини, заселення та етнічний склад українських земель. Першим учителем у цій справі був Олександр Грушевський, який передавав небожеві свій досвід [15, арк. 286 зв.]. Як вагомий науковий результат цих історико-географічних досліджень С. В. Шамрая відзначимо низку розвідок, надрукованих в «Історично-географічному збірнику», зокрема «До історії Баришполя у XVIII в.» (1927), «До історії Київської сотні Київського полку» (1928), «Місто Баришпіль у XVIII в.» (1928) тощо [1, с. 415; 12, с.433].

Сюжети розвідок ґрунтувалися на широкій джерельній базі. С. В. Шамрай описував цікаві знахідки [22, арк.26], подавав важливі відомості про виявлені фонди й матеріали [21, арк.206]. Особливу увагу дослідник приділяв картографічним матеріалам [20, арк. 92].

Наукова кар'єра молодого дослідника стала активно розвиватися після повернення в Україну М. С. Грушевського, який очолив кафедру та ряд комісій ВУАН, де першими штатними працівниками стали С. В. Шамрай і К. М. Грушевська. Водночас, Сергій продовжував працювати в Комісії зі складання історико-географічного словника української землі. У жовтні 1924 р. він став аспірантом цієї кафедри [10, арк.201].

Основне коло наукових інтересів молодого вченого становила історія селянських рухів на Україні у XIX ст.

У лютому 1928 р. С. В. Шамрай захистив промоційну роботу за темою «Київська козаччина 1855 року». Автор глибоко проаналізував причини та характер селянських повстань і дійшов висновку, що це був стихійний, але по суті революційний рух селянства в умовах переходу від товарного до промислового

капіталізму[6, с.222]. Роботу схвально оцінили М. П. Василенко, В. І. Щербина та інші науковці. Згодом промоційна робота (аналог сучасної кандидатської дисертації) вийшла окремою монографією. Сергій став третім аспірантом, який успішно захистив дисертацію на кафедрі М. С. Грушевського [36, арк.122].

Більшість наукових праць С. В. Шамрая побачили світ у виданні історичної секції ВУАН – редагованому М. С. Грушевським журналі «Україна». Серед них: статті, присвячені різним аспектам селянського руху, дослідження з історії міст, публікації спогадів громадських діячів, рецензії, огляди наукової діяльності тощо [38, арк.104; 39, арк.48; 40, арк.34; 43, арк.42; 44, арк.45; 45, арк.3; 46, арк.35].

Разом із М. Ф. Карачківським та Ф. Є. Петрунем С. В. Шамрай досліджував історію молдавського розселення в Україні у XVIII ст.

М. С. Грушевський залучав племінника до рецензійної та археографічної праці. У 1924 –1930 рр. рецензії та звіти про археографічні експедиції С. В. Шамрая регулярно друкувалися на сторінках видань Історичної секції ВУАН: «Україна», «За сто літ», «Науковий збірник» «Записки історично-філологічного відділу ВУАН»[1, с. 414– 417].

10 липня 1930 р. С. В. Шамрай, за рекомендацією М. С. Грушевського та К. О. Копержинського, був обраний дійсним членом Історичної секції ВУАН [41, арк.1]. Проте у тому ж 1930 р. більшість очолюваних М. С. Грушевським історичних установ було ліквідовано. Упродовж 1930 р. продовжували роботу лише декілька комісій у складі очолюваної ним кафедри історії України доби торговельного капіталу: історії Києва та Правобережжя, історії козаччини, культурно-історична. Із січня 1931 р. усі вони почали підпорядковуватися створеному тоді ж Історичному циклу ВУАН [42, арк. 30]. Від 1 березня 1931 р. старший науковий співробітник цієї кафедри історії України доби торговельного капіталу С. В. Шамрай очолив Комісію історії Києва та Правобережжя, до якої входили штатні співробітники С. В. Глушко, М. Ф. Карачківський та ще 10 осіб. Для збереження комісії Сергій Вікторович вдавався до компромісів щодо тематики досліджень і під час підготовки другого тому «Київського збірника історії й археології, побуту й мистецтва», який М. С. Грушевський планував перетворити на щорічний [37, арк.1].

Навесні 1931 р. М. С. Грушевського звинувачують у належності до так званого «Українського національного центру» [34, арк.133]. У 1931 р., після від'їзду М. С. Грушевського разом з донькою у відрядження до Москви, С. В. Шамрай фактично керував роботою всієї кафедри історії України доби торговельного капіталу. Він складав плани роботи кафедри, листувався з керівництвом ВУАН тощо [10, с. 227].

Працювати доводилося в надзвичайно напруженій атмосфері розгорнутих у 1930–1931 рр. дискусій щодо наукової концепції та діяльності М. С. Грушевського [46, арк. 1], в умовах обстежень та «чисток» історичних установ [35, арк. 2].

Упродовж 1931–1933 рр. кафедра без комісій у своєму штатному складі складалася з двох осіб – Михайла Сергійовича та Катерини Михайлівни Грушевських [35, арк.122]. Сергій вів з ними листування, допомагав науковою

літературою, намагався врятувати книги та архів М. С. Грушевського, а разом і архів Історичних установ ВУАН [14, арк. 1].

17 червня 1933 р. Сергій Шамрай, разом із І. Щітківським та М. Ф. Карачківським, на підводах перевезли до домашнього помешкання М. С. Грушевського на вул. Паньківську, 9, документи наукового архіву Історичної секції ВУАН, УНТ у Києві, редакції журналу «Україна», бібліотеку та інше майно. Після цього І. Щітківський сповістив ученого секретаря Історичного циклу І. Кравченка про ці події, надіславши 3 липня 1933 р. рапорт до Соціально-економічного відділу ВУАН із проханням вжити заходів і притягнути до відповідальності С. В. Шамрая та його колег [10, с.293–294].

Майже відразу Сергія Вікторовича було звільнено з посади наукового співробітника, а 17 липня 1933 р. його було заарештовано і звинувачено в належності до контрреволюційної націоналістичної організації. Головна «провина» С. В. Шамрая зводилася до того, що він був родичем колишнього голови Української Центральної Ради М. С. Грушевського, перебував у тісному зв'язку з ним і під його керівництвом проводив «контрреволюційну» роботу [10, с.295].

Під час допитів С. В. Шамрай категорично заперечував свою контрреволюційну діяльність. Найбільше, чого вдалося досягти слідчим, це те, що на допиті 28 вересня 1933 р. та у свідченнях від 10 грудня 1933 р. Сергій Вікторович визнав лише висловлювання певних націоналістичних поглядів у своїх наукових працях. Однак навіть за таку непереконливу «провину» 8 березня 1934 р., за вироком судової трійки при колегії ДПУ УРСР, С. В. Шамрай був засуджений до трьох років виправно-трудових таборів. Покарання відбувалося у таборі з глумливою назвою «Свободный» [10, с.297].

Перший ГУЛАГівський термін Сергія Вікторовича закінчився на початку березня 1936 р. Він повернувся в Україну, оселився в Чернігові, де працював на посаді старшого референта обласного управління народногосподарського обліку [10, с.297].

Вдруге вченого було заарештовано 7 серпня 1937 р. на очах у доньки, яка проводила канікули разом із батьком. «Другий арешт татка 7 серпня 1937 року стався у вихідний день. Ми з ним провели цілий день на річці Десні. Прийшли втомлені й лягли спати. А вночі за татком прийшли. Мені здається, що їх було четверо – тих, хто залишався робити обшук. Татка зразу ж забрали. Потім почався обшук, перебирали вони все сумлінно, перевернули все догори ногами і забрали все, що можна: документи, листи, записки і записи. Саме в цю ніч батька свого я бачила востаннє», – напише у своїх спогадах Вікторія Сергіївна Слупська (Шамрай) [8, с.72].

Слідчі за будь-яку ціну намагалися отримати потрібні їм зізнання від Сергія Вікторовича, проте він мужньо відкидав усі звинувачення. С. В. Шамрай не зрадив свого вчителя і дядька, не зрадив колег, а категоричною відмовою прагнув урятувати тих, хто залишився на волі [10, с.298].

Сторінки карної справи С. В. Шамрая – незаперечний доказ мужності й порядності цієї людини. Вирок було винесено у Москві особливою нарадою при НКВС СРСР 28 березня 1938 р. – 8 років виправно-трудових таборів [10, с.299].

Із табірних листів дізнаємося про місце, де С. В. Шамрай провів останній рік свого життя. Сім листів і телеграм, які отримали рідні від Сергія після другого арешту, були сповнені відчаю. Кожен лист – як прощання. У кожному листі – заклик подбати про єдину улюблену доньку. Із листів зрозуміло, що він нічого не знав про арешт Катерини та Олександра Грушевських [10, с.299]. За офіційною довідкою С. В. Шамрай помер 4 січня 1939 р. [10, с.299].

3 жовтня 1957 р. Василь Денисенко, найближчий друг Сергія Вікторовича, подає клопотання про реабілітацію. 20 грудня 1958 р., постановою Чернігівського обласного суду, справа вченого була закрита за недостатністю зібраних доказів. Справжня реабілітація незаконно репресованого історика відбулася 30 листопада 1992 р. – за відсутністю складу злочину [10, с.300].

Висновки. Зі сторінок опрацьованих нами різноманітних архівних джерел С. В. Шамрай постає як обдарований науковець і порядна людина, що у своєму житті дотримувався цінностей сім'ї Грушевських.

Наведені документи дозволили показати весь трагізм останніх років життя історика, зокрема, листи Сергія Шамрая, написані протягом 1934–1938 рр. з таборів ГУЛАГу.

Список літератури: 1. *Біобібліографія киевознавців*. Вип. 4: Шамрай Сергій Вікторович (1900–1939) / Упор. С. І. Білокінь // Софійський собор. — К., 1985. — С. 414—417. 2. *Брайченко О. Д.* С. В. Шамрай (доля і трагедія вченого) / О. Д. Брайченко // *Історія України: маловідомі імена, події, факти*. — К., 2000. — Вип. 10. — С. 482—488. 3. *Верба І. В.* Родина Грушевських в українській історичній науці 1920-х рр. / І. В. Верба // *Український історичний журнал*. — 1996. — № 5. — С.131—149. 4. *Грушевський М.* Очерк истории Киевской земли от смерти Ярослава до конца XIV столетия / М. Грушевский. — К.: Тип. ун-та, 1891. — XIV, 520 с. 5. *Заруба В. М.* Розгром і знищення Київської школи істориків Михайла Грушевського / В. М. Заруба // *Український історик*. — 1991–1992. — Ч. 3–4, 1–4. — С.147–168. 6. *Кучеренко М. О.* Я був їх старший син (рід Михайла Грушевського) / М. О. Кучеренко, С. М. Панькова, Г. В. Шевчук. — К.: Кий, 2006. — 627 с. 7. *Панькова С. М.* Сергій Шамрай: вибір шляху (Штрихи до біографії небожа і учня Михайла Грушевського) / С. М. Панькова // *Український історик*. — 2002. — Ч. 1—4. — С. 314—315. 8. *Панькова С. М.* «Фантазувати і придумувати... я не буду» (Спогади Вікторії Слупської (Шамрай)) / С. М. Панькова // *Пам'ятки України: Історія та культура*. — 2013. — № 10. — С. 72—79. 9. *Пиріг Р. Я.* З роду Грушевських: [Шамрай С. В. – син Ганни (сестра М. С. Грушевського)] / Р. Я. Пиріг // *Літ. Україна*. — 1992. — 29 жовтня. — С. 6. 10. *Пиріг Р. Я.* Життя і діяльність М. С. Грушевського у контексті ідеологічної боротьби в Україні (1920–1930-ті рр.) : Дис... д-ра іст. наук: 07.00.02 / Р. Я. Пиріг ; НАН України. — К., 1994. — 353 арк. 11. *Полонська-Василенко Н. Д.* Спогади / Н. Д. Полонська-Василенко. — К.: ВД Києво-Могилянська академія, 2011. — 591 с. 12. *Юркова О. В.* Діяльність науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924—1930 рр.) / О. Юркова. — К.: НАН України, Ін-т історії України, 1999. — 433 с. 13. *Центральний державний архів України у м. Києві*, Ф. 1235. Оп. I. Спр. 9. арк. 88. 14. *ЦДІАК України*, Ф.1235. Оп.І. Спр.49. арк.1. 15. *ЦДІАК України*, Ф.1235. Оп.І. Спр. 277. арк. 568. 16. *ЦДІАК України*, Ф. 1235. Оп. 1. Спр. 278. арк. 622. 17. *ЦДІАК України*, Ф.1235. Оп.І. Спр.285. арк.109. 18. *ЦДІАК України*, Ф.1235. Оп.І. Спр.286. арк.9. 19. *ЦДІАК України*, Ф.1235. Оп.І. Спр.1289. арк.30. 20. *ЦДІАК України*, Ф.1235. Оп.І. Спр.1448. арк.92. 21. *ЦДІАК України*, Ф.1235.

Оп.І. Спр.1449. арк.206. **22.** ЦДІАК України, Ф.1235. Оп.І. Спр.1450. арк.26. **23.** ЦДІАК України, Ф.1235. Оп.І. Спр.1451. арк.24. **24.** ЦДІАК України, Ф.1235. Оп.І. Спр.1452. арк.2. **25.** ЦДІАК України, Ф.1235. Оп.І. Спр.1453. арк.23. **26.** Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Ф.166. Оп.І. Спр.698. арк.361. **27.** Ф. І, Оп.ІІ. Спр. 955, арк.124. **28.** Державний архів м. Києва, Ф.16. Оп.465. Спр.1039. арк.27. **29.** ДА м. Києва, Ф.77. Оп.І. Спр.4468. арк.27. **30.** ДА м.Києва, Ф.Р–332. Оп.І. Спр.168. арк.10. **31.** ДА м.Києва, Ф.Р–936. Оп. І. Спр.13. арк.71. **32.** ДА м. Києва, Ф.Р–936. Оп.І. Спр.24. арк. 104. **33.** ДА м. Києва, Ф. Р–936. Оп. ІІ. Спр.10.арк. 154. **34.** Центральний державний архів громадських об'єднань, Ф.І. Оп.І. Спр.421. арк.269. **35.** ЦДАГОУ, Ф.І. Оп.16. Спр.4. арк.194. **36.** ЦДАГОУ, Ф.І. Оп.16. Оп.16. Спр.8. арк.175. **37.** ІР НБУ ім. В. Вернадського, Ф. Х, Спр. 963. арк.1. **38.** ІР НБУ ім. В. Вернадського, Ф. Х, Спр.14876. арк.104. **39.** ІР НБУ ім. В. Вернадського, Ф. Х, Спр.15061–15062. арк.48. **40.** ІР НБУ ім. В. Вернадського, Ф.Х, Спр.15063. арк.34. **41.** ІР НБУ ім. В. Вернадського, Ф.Х, Спр. 1683–1684. арк.1. **42.** ІР НБУ ім. В. Вернадського, Ф.Х, Спр. 1686. арк.30. **43.** ІР НБУ ім. В. Вернадського, Ф.Х, Спр.35014. арк.42. **44.** ІР НБУ ім. В. Вернадського, Ф.Х, Спр.35160. арк.45. **45.** ІР НБУ ім. В. Вернадського, Ф.Х, Спр.35161. арк.3. **46.** ІР НБУ ім. В. Вернадського, Ф.Х, Спр.35162. арк.35.

Надійшла до редколегії 20.04.2014 р.

УДК 930.1.(477):929.52

Роль традицій родини Грушевських у життєвому сценарії українського історика С. В. Шамрая / Журавльов С. А. // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2014. - № 25 (1068). – С. 41-48. Бібліогр.: 46 назв. – ISSN 2079-0813.

У статті висвітлено життєвий шлях українського історика Сергія Шамрая. Шляхом залучення нових архівних джерел наведені маловідомі факти з його біографії та творчості. Довгий час інформація про вченого замовчувалась. С. Шамрай був обдарованим науковцем, а за спогадами знайомих – порядною людиною. Останні роки життя вченого були сповнені трагізму, що відбилось на його листах 1934-1938 рр. написаних у таборах ГУЛАГу.

Ключові слова: академічна діяльність, біографія, вчений, життєвий сценарій, епістолярні джерела.

УДК 930.1.(477):929.52

Роль традиций семьи Грушевских в жизненном сценарии украинского историка С. В. Шамрая / Журавлев С. А. // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2014. - № 25 (1068). – С. 41-48. Бібліогр.: 46 назв. – ISSN 2079-0813.

В статье отражен жизненный путь украинского историка Сергея Шамрая. Путем привлечения новых архивных источников приведены малоизвестные факты из его биографии и творчества. Долгое время информация об ученом замалчивалась. С. Шамрай был одаренным ученым, а по воспоминаниям знакомых – порядочным человеком. Последние годы жизни ученого были наполнены трагизмом, что отразилось в его письмах 1934-1938 гг. написанных в лагерях ГУЛАГа.

Ключевые слова: академическая деятельность, биография, ученый, жизненный сценарий, эпистолярные источники.

The vital way of the Ukrainian historian Sergey Shamraya is reflected in the article. By bringing in of the new archived sources not popular facts are resulted from his biography and creation. For long time information about the scientist was ignored. S. Shamray was a gifted scientist, and according to the memoirs of friends - decent person. The last years of life of the scientist were filled with tragedy, which was reflected in his letters 1934-1938, written in the camps of the Gulag.

Keywords: academic activity, vital scenario, biography, scientist epistolary sources.